

**Impact Opvoeder-kindgesprekken op Nederlands Taalbegrip bij Eén- en Tweetalige
Kinderen.**

Masterthesis
Universiteit Utrecht
Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen
Masterprogramma Orthopedagogiek

Naam: D. C. I. van den Hoogen
Studentnummer: 3690865

Naam eerste beoordelaar: O. Oudgenoeg-Paz
Naam tweede beoordelaar: C. Volman

Datum: 30-08-2015

Voorwoord

Afgelopen maanden ben ik bezig geweest met onderzoek naar de invloed van gesprekken tussen opvoeder en kind op taalbegrip. Ik heb veel geleerd van de aanwezigheid op de verschillende consultatiebureaus en de testen en vragenlijsten afnemen bij kinderen en ouders, van soms verschillende culturele achtergronden. Het was bijzonder om in de tweetalige gezinnen aanwezig te zijn, en op deze manier een beeld te krijgen van deze bijzondere manier van opvoeden.

Bij dezen wil ik mijn begeleidster O. Oudgenoeg-Paz bedanken voor haar begripvolle houding en haar gerichte feedback tijdens het schrijfproces. Daarnaast wil ik alle consultatiebureaus, ouders en kinderen die deelnamen aan dit onderzoek bedanken voor de gastvrijheid, tijd en inzicht. Ik wil ook zeker mijn persoonlijke kring niet vergeten te vermelden, en bedanken voor de steun op de soms lastige momenten in het schrijfproces.

Dieke van den Hoogen

Augustus 2015, Utrecht

Abstract

In verband met een blijvend hoog percentage kinderen dat met een taalachterstand de school betreedt, is taalstimulering op jonge leeftijd extra belangrijk. Deze taalstimulering is ook belangrijk omdat taalontwikkeling als belangrijke indicator wordt gezien voor latere schoolprestaties van twee- tot driejarige kinderen. **Doel:** In huidig cross-sectioneel onderzoek is het effect van opvoeder-kindgesprekken op Nederlands taalbegrip onderzocht en of dit effect gemodereerd wordt door tweetaligheid. **Methode:** Het onderzoek is uitgevoerd bij 137 tweejarige kinderen van Nederlandse, Turks-Nederlandse en Marokkaanse-Nederlandse afkomst. De gemiddelde leeftijd was 26,75 maanden ($SD = 2,23$). Aan de hand van diepte-interview en de Nederlandse versie van de *Communicative Development Inventory – korte vormen* (N-CDI), is via opvoeders informatie verworven over taalaanbod en taalbegrip van de kinderen. **Resultaten:** Volgens verwachting is er een significant positief verband gevonden tussen opvoeder-kindgesprekken en Nederlands taalbegrip. Gesprekken tussen opvoeder en kind worden als belangrijke taalinput gezien ter stimulering van het Nederlands taalbegrip. Er is echter geen significant interactie-effect voor tweetaligheid op het hoofdeffect gevonden. **Discussie:** In Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse gezinnen lijken gesprekken tussen opvoeder en kind eerder in de eerste taal gevoerd te worden, vanwege een beperkte beheersing van de Nederlandse taal (tweede taal). Deze kinderen krijgen mogelijk minder Nederlands aanbod, echter betekent dit niet dat ze geen profijt van dit aanbod zouden hebben. In toekomstig onderzoek zouden de twee risicogroepen apart genomen kunnen worden om een beter beeld te krijgen van effecten voor de groepen afzonderlijk, en zou het effect van de taalkwaliteit van gesprekken meegenomen kunnen worden.

Sleutelwoorden: Opvoeder-kindgesprekken, taalbegrip, tweetaligheid

Abstract

Language stimulation at a young age is important because of the permanent high percentage of children who start primary school with language delay. In addition, this language stimulation is crucial since language development is seen as a key indicator for future school performance for two to three-year-old children. **Aim:** This cross-sectional study has focused on the impact of caregiver-child conversations on Dutch language comprehension and possible differences of this impact between mono- and bilingual children (moderating role of bilingualism). **Method:** In this study 137 two-year-old children of Dutch, Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch cultural background participated. The average age was 26.75 months ($SD = 2.23$). Information was based on interviews and data of the Dutch version of the *Communicative Development Inventory–short terms* (N-CDI), obtained from caregivers about

language input and language comprehension of their children. **Results:** As expected, a significant positive stimulation of caregiver-child conversations on Dutch language comprehension was proved. These conversations are seen as an important language input to stimulate the Dutch language comprehension. However, no significant moderating role of bilingualism was discovered. **Discussion:** In Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch families, caregiver-child conversations seem to be more present in their first language because of a limited Dutch language acquisition. Possibly, these children receive less Dutch language input; nevertheless this does not mean they would not benefit from this input. Future research could study the Turkish and Moroccan group apart in order to get a better picture of effects on the groups separately. Moreover the effect of linguistic quality of the conversations may be included as well.

Keywords: Caregiver-child conversations, language comprehension, bilingualism

Impact Opvoeder-kindgesprekken op Nederlands Taalbegrip bij Eén- en Tweetalige Kinderen

De Rijksoverheid stelt dat ruim 15% van de kinderen in Nederland kans heeft op het ontwikkelen van een taalachterstand (de Rijksoverheid, 2014). Het is van maatschappelijk belang om deze achterstand te voorkomen en al op jonge leeftijd in te spelen op eventueel latere problematiek. Taalontwikkeling is namelijk een belangrijke indicator voor latere schoolprestaties van twee- tot driejarige kinderen (Ploeg, van der Lanting, & Verkerk, 2007). Een taalachterstand kan veroorzaakt worden door een taalontwikkelingsstoornis, onvoldoende taalaanbod vanuit de omgeving of een combinatie van beide. In Nederland vormen kinderen van Turkse en Marokkaanse achtergrond, waarbij thuis geen Nederlands wordt gesproken, de grootste risicogroep in het ontwikkelen van een taalachterstand in de Nederlandse taal (Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), 2012; CBS, 2014). Dit geldt voornamelijk voor gezinnen waarbij de ouders eerste generatie migranten zijn (Gijsberts & Dagevos, 2005). De mate waarin kinderen een tweede taal leren hangt grotendeels af van de taalinput van ouders in deze taal (de Houwer, 2007). In de genoemde risicogroepen mist vaak de ouderlijke Nederlandse taalinput, waardoor het leren van de Nederlandse taal bemoeilijkt wordt. Dit huidig onderzoek richt zich op deze ouderlijke taalinput als voorspeller van taal bij één- en tweetalige kinderen in Nederland.

Taalbegrip, ook wel receptieve woordenschat genoemd, is belangrijk voor het begrijpen van losse woorden en het leggen van verbanden tussen losse woorden. De omvang van de woordenschat wordt gezien als een maatstaf voor de algemene taalontwikkeling bij kinderen. Uit longitudinaal onderzoek van Huttenlocher, Haight, Bryk, Seltzer en Lyons (1991) is gebleken dat contact met ouderlijke spraak samenhangt met de groeiende woordenschat bij jonge kinderen tussen 18 en 26 maanden. Hierbij heeft de hoeveelheid verschillende woorden die ouders gebruiken tijdens opvoeder-kindgesprekken, positief effect op de omvang van de woordenschat van het kind. De omgeving van een kind kan dus van grote invloed zijn op de omvang van de woordenschat en de daarbij behorende taalontwikkeling. Zo toont onderzoek van Hoff en Naigles (2002) aan dat gesprekken die de moeder met jonge kinderen thuis voert, de lexicale ontwikkeling beïnvloeden. Vooral de kwantiteit en diversiteit van de woordenschat en de complexiteit van de zinsbouw worden positief beïnvloed door deze gesprekken. Hieruit blijkt het belang van opvoeder-kindgesprekken op de taalontwikkeling van jonge kinderen. Het is echter nog onduidelijk of dit belang ook voor tweetalige kinderen geldt.

Tweetaligheid hoeft geen belemmering te zijn in de taalontwikkeling van kinderen. Als ouders beide talen gelijkmatig en op hoog niveau gebruiken, kunnen kinderen beide talen

goed leren en hebben ze zelfs een voordeel bij het leren van andere talen (de Wit, 2014). Echter als gekeken wordt naar tweetaligen (in het algemeen), blijken zij over een kleinere woordenschat en minder taalbegrip te beschikken in de tweede taal dan ééntaligen in diezelfde taal (moedertaal) (Portocarro, Burrigh, & Donovan, 2007; Bialystok & Feng, 2011). Uit onderzoek van Scheele, Leseman en Mayo (2010) blijkt zelfs dat deze achterstand ook in de eerste taal bestaat ten opzichte van eentalige kinderen. In Nederland hebben tweetalige kinderen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond, waar deze studie op focust, de grootste risico op het ontwikkelen van een taalachterstand. Zo blijkt uit onderzoek van Leseman en Jong (1998) bij vier- tot zevenjarige kinderen dat Turkse kinderen, in vergelijking met Nederlandse en Surinaamse kinderen, over de minst grote Nederlandse woordenschat beschikken. Deze nadelige positie van Turkse migranten blijkt uit meerdere onderzoeken en dit geldt ook voor Marokkaanse kinderen in Nederland (Driessen, van der Silk, & de Bot, 2002; Blom, Küntay, Messer, Verhagen, & Leseman, 2014; Scheele, Leseman, & Mayo, 2010).

Naast de achterstand in taalbegrip/receptieve woordenschat van de tweede taal, blijkt ook dat de taal die in de directe omgeving wordt gesproken een bepalende rol speelt in het oplopen van een taalachterstand. Zo blijkt uit onderzoek als de thuistaal anders is dan de schooltaal of als leeftijdsgenoten in de omgeving veelal ook geen Nederlands spreken, de Nederlandse risicogroepen vaak al met een taalachterstand beginnen op de basisschool (Driessen et al., 2002). Mogelijk zijn de opvoeder-kindgesprekken niet bevorderend voor de Nederlandse taalontwikkeling omdat ze niet in het Nederlands gevoerd worden. Binnen Turkse gezinnen in Nederland, blijkt dat in vergelijking met andere minderheidsgroepen in Nederland de Nederlandse taal thuis het minst gesproken wordt. In onderzoek van Scheele en collega's (2010), zijn driejarige kinderen van Turkse of Marokkaanse afkomst die in Nederland wonen, vergeleken met Nederlands autochtone kinderen. De verschillende vormen van taalaanbod in de thuissituatie zijn onderzocht in relatie tot de taalvaardigheden in hun eerste en tweede taal (T1 en T2). Hierbij blijken bij alle drie de groepen de opvoeder-kindgesprekken meerwaarde te hebben op de ontwikkeling van de taalvaardigheid van T1. Overigens heeft dit contact tussen opvoeder en kind minder effect op de ontwikkeling van T2 bij Marokkaanse kinderen. Dit komt waarschijnlijk door de lage frequentie van deze gesprekken en de lage Nederlandse taalvaardigheid van ouders. Verder toont dit onderzoek aan dat Marokkaanse en Turkse kinderen in vergelijking met Nederlandse leeftijdsgenoten, naast achterstand in T2 ook een achterstand lieten zien in T1, terwijl er geen verschillen werden gevonden in cognitieve capaciteiten. Uit deze onderzoeken komt dus ook het belang

van de taal waarin gecommuniceerd wordt en het belang van opvoeder-kindgesprekken voor de Nederlandse risicogroepen naar voren (Driessen et al., 2002; Scheele et al., 2010).

Uit vorige onderzoeken lijken opvoeder-kindgesprekken ook voor de taalontwikkeling van tweetaligen belangrijk te zijn (Driessen et al., 2002; Scheele et al., 2010). Echter, de lagere frequentie van opvoeder-kindgesprekken in het Nederlands binnen allochtone gezinnen, kan ook te wijten zijn aan een mogelijk cultuurverschil. Bij de meeste gezinnen van Marokkaanse en Turkse afkomst is er sprake van een andere communicatiestijl dan binnen Nederlandse gezinnen. In de risicogezinnen wordt communicatie tussen opvoeder en kind gekenmerkt door eenrichtingsverkeer vanuit de ouder en niet door responsiviteit (Wissink, 2006). Ook in de moedertaal worden er minder opvoeder-kindgesprekken gevoerd, dan binnen Nederlandse gezinnen. In deze culturen worden jonge kinderen vaak niet gezien als gesprekspartner (Hoff, 2006), waardoor deze communicatiestijl waarschijnlijk minder zal bijdragen aan de taalontwikkeling van een kind. Wellicht is het profijt van opvoeder-kindgesprekken minder groot voor deze bevolkingsgroepen, aangezien de gesprekken die gevoerd worden van mindere kwaliteit zijn.

In de afgelopen jaren is er verschillend onderzoek verricht naar het effect van tweetaligheid op de taalontwikkeling van kinderen in het algemeen. Gelet op het belang van het in een zo vroeg mogelijk stadium aanpakken van problematiek van taalachterstand, wordt binnen dit onderzoek gekeken naar de tweejarige leeftijdsgroep. Deze leeftijdsgroep is tot op heden weinig onderzocht, terwijl rond deze leeftijd kinderen actiever worden in taalgebruik. In gezinnen van Turkse en Marokkaanse afkomst worden met kinderen vaak twee talen gesproken. Er is veelvuldig sprake van een achterstand in de Nederlandse taal, maar het is nog onduidelijk wat de oorzaak is. Gesprekken lijken belangrijk te zijn voor de taalontwikkeling, voor zowel één- en tweetalige kinderen. Het effect van de gesprekken wordt daarbij grotendeels bepaald door de taalkwaliteit van deze gesprekken. Om T2 te bevorderen moeten de gesprekken bijvoorbeeld ook in deze taal (T2) gevoerd worden. Binnen dit onderzoek zal gekeken worden of de frequentie en tijdsindicatie van opvoeder-kindgesprekken, Nederlands taalbegrip beïnvloeden en of dit verband verschilt voor de Nederlandse risicogroepen. Met andere woorden, of zij evenveel profiteren van deze taalinput vanuit ouders als Nederlandse kinderen. De onderzoeksvraag van huidig onderzoek luidt: *Voorspelt het aantal opvoeder-kindgesprekken het Nederlands taalbegrip bij tweejarigen en modereert tweetaligheid dit effect bij Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse kinderen?*

Vanuit bovenstaand literatuuronderzoek wordt verwacht dat een hogere mate van opvoeder-kindgesprekken in het Nederlands, een beter Nederlands taalbegrip voorspelt voor zowel de

Nederlandse, Turks-Nederlandse als Marokkaans-Nederlandse tweejarige kinderen. Daarnaast wordt er verwacht dat het verband tussen opvoeder-kindgesprekken en Nederlands taalbegrip zwakker is bij de Turks-Nederlandse en Marokkaanse-Nederlandse tweejarige kinderen.

Methode

Populatie en steekproef beschrijving

Voor dit cross-sectionele onderzoek was de steekproef een subgroep uit een grotere steekproef (Leseman & Oudgenoeg-Paz, 2015). De participanten zijn benaderd via consultatiebureaus in Utrecht en West-Brabant. De steekproef bestond uit 137 kinderen met een gemiddelde leeftijd van 26,75 maanden ($SD = 2,23$). Van het aantal kinderen dat meedeed, was 35% meisje, 78,1% eentalig, 17,5% Marokkaans-Nederlands en 4,4% Turks-Nederlands.

De steekproef was niet representatief, aangezien de consultatiebureaus zijn geselecteerd in wijken waar relatief veel kinderen van Nederlandse, Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse afkomst woonden (doelgroep) en in gemengde wijken. Gezinnen kregen een folder over het onderzoek toegestuurd. Tijdens bezoek op het consultatiebureau zijn ouders persoonlijk benaderd voor deelname door onderzoeksassistenten. Circa 54% van de benaderde personen hebben positief ingestemd.

Meetinstrumenten

Opvoeder-kindgesprekken. Om in kaart te brengen in welke mate opvoeder-kindgesprekken worden gevoerd, is er een *diepte-interview* met ouders gehouden. Het diepte-interview is afgenomen bij alle ouders om meer zicht te krijgen in de kwantiteit, kwaliteit en variatie van het Nederlandse taalaanbod in het gezin en in belangrijke contexten daarbuiten. Dit interview is samengesteld uit bestaande vragenlijsten (Leseman, Scheele, Messer, & Mayo, 2009; Paradis, Emmerzael, & Sorenson Duncan, 2010; Place & Hoff, 2011; Scheele, et al., 2010; Unsworth, 2013), waarbij gebruik is gemaakt van Likert schalen. Er werd onder andere gevraagd naar de mate waarin gesprekken met het kind worden gevoerd, er met het kind wordt gezongen, en of er wordt voorgelezen aan het kind. Antwoordenmogelijkheden voor ouders varieerden op een vijfpuntschaal van 1= Nee, nooit tot 5= Ja, dagelijks. In de huidige studie werd gebruik gemaakt van de items over opvoeder-kindgesprekken. Hierbij ging het erom dat de opvoeder met of tegen het kind praat, een (zinvolle) reactie van het kind was niet vereist. Er werd in één item naar de tijd van deze gesprekken gevraagd en in vier items naar de frequentie van opvoeder-kindgesprekken, zoals het item: praten u of uw partner met uw kind over gebeurtenissen die uzelf meemaakt bv. een bezoek aan een vriendin? De frequentievragen en tijdsvraag zijn samengevoegd tot één hoofdvariabele. Hiervoor is ten

eerste de variabele frequentie aangemaakt door het gemiddelde van de frequentievragen te berekenen. Hierna is voor frequentie en tijd een weging toegekend, gebaseerd op de taal waarin de gesprekken zijn gevoerd. Aan ouders werd gevraagd welke taal er werd gesproken, waarna dit werd omgezet in een weging door de variabele frequentie en de variabele tijd afzonderlijk van elkaar maal de weging te doen (0= Meestal een andere taal, 0,25= Meestal een andere taal, soms Nederlands, 0,5= Nederlands en een andere taal ongeveer gelijk, 0,75= Meestal Nederlands, soms een andere taal, 1= Meestal Nederlands). Vervolgens zijn voor frequentie en tijd (de gewogen scores) afzonderlijk z-scores aangemaakt, zodat ze op eenzelfde schaal samengevoegd konden worden tot één hoofdvariabele. De hoofdvariabele opvoeder-kindgesprekken is aangemaakt door het gemiddelde te nemen van deze twee z-scores.

Taalbegrip Om het Nederlandse taalbegrip te meten is de Nederlandse versie van de *Communicative Development Inventory* – korte vormen (N-CDI; Zink & Lejaegere, 2002) afgenomen bij ouders ter beoordeling van de expressieve woordenschat (taalproductie) en de begrijpende woordenschat (taalbegrip) van het kind. Hierbij moesten ouders op een lijst van 112 woorden aankruisen welke woorden hun kind begrijpt en welke woorden hun kind kan zeggen. De taalbegriponderdelen hadden een betrouwbaarheid van $\alpha = .80$ en zijn valide (Zink & Lejaegere, 2002). Op taalbegrip kon er maximaal 112 punten worden behaald, waarbij de woorden die het kind begrijpt werden opgeteld. Deze ruwe score is meegenomen in het onderzoek.

Tweetaligheid Om één- of tweetaligheid te bepalen van de kinderen, is in het diepte-interview aan ouders de vraag gesteld ‘In welke talen spreken eerste en tweede opvoeder met het kind?’. De antwoorden zijn omgepoold, zodat elke score hetzelfde aangaf (0 = eentalig, 1 = tweetalig). Hierbij zijn alleen Nederlandse, Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse kinderen meegenomen.

Procedure

De participanten zijn op de consultatiebureaus benaderd door de onderzoeksassistenten voor deelname aan het onderzoek, waarbij het verloop en doel van het onderzoek werd uitgelegd. Bij een positieve respons vulden ouders een instemmingverklaring in. De testen en het interview zijn bij ouders thuis afgenomen, of op het consultatiebureau als ouders daar voorkeur voor hadden. Tijdens het huisbezoek is ten eerste het diepte-interview met ouders afgenomen. Tijdens de testafname met de kinderen (voor dit onderzoek niet van belang), vulden ouders de N-CDI in. Aan het eind van het huisbezoek kregen kinderen een cadeautje (leesboekje) en ouders een boekje met informatie over taalstimulering.

Analyseplan

Voor huidig onderzoek is gebruik gemaakt van stapsgewijze multiële regressieanalyses om de invloed van opvoeder-kindgesprekken op Nederlands taalbegrip en eventueel verschil van invloed te onderzoeken voor één- en tweetalige kinderen. Variabelen waarop gecontroleerd is zijn sociaal-economische status (SES) en sekse. Hierbij is gekeken of deze controlevariabelen significant verschillen tussen één- en tweetaligen (afhankelijke variabele) waardoor de uitkomst eventueel ongewenst beïnvloed kon worden. Als er sprake is van een relatie tussen SES of sekse en de afhankelijke variabele, zal hiervoor gecontroleerd worden in de analyse.

In de multiële regressieanalyse is gekeken naar het hoofdeffect van de onafhankelijke variabele opvoeder-kindgesprekken en de afhankelijke variabele Nederlands taalbegrip. In de derde stap werd het interactie-effect tussen opvoeder-kindgesprekken en tweetaligheid toegevoegd aan het model, zodat het moderatie-effect kon worden onderzocht. Als er sprake was van een significante toename in de verklaarde variantie, bleek tweetaligheid het hoofdeffect te beïnvloeden.

Resultaten

Beschrijvende statistiek

Voorafgaand aan de stapsgewijze multiële regressieanalyses zijn enkele onafhankelijke t-testen en een chi-kwadraat test uitgevoerd over de hoofdvariabelen. Uit deze controletoeetsen is gebleken dat één- en tweetaligen verschilden op sekse en SES. Zo waren er meer eentalige jongens ($\chi^2(1, N = 137) = 3.78, p = .05$) en bleek het SES lager voor tweetaligen ($t(133) = 4.73, p < .001, d = 1.00$). Er waren echter geen sekseverschillen op taalbegrip ($t(129) = .80, p = .42$), waardoor in verdere analyses sekse niet meegenomen is als controlevariabele. SES correleerde daarentegen significant matig met taalbegrip waardoor deze wel meegenomen is ($r = .21, p = .02$). Deze middelmatige correlatie toont aan dat een hoger SES een beter taalbegrip kan voorspellen.

Inspectie van de variabelen toonde aan dat er uitschieters zijn. Het ging om twee uitschieters voor de variabele Nederlands taalbegrip en 11 uitschieters voor de variabele opvoeder-kindgesprekken. Om deze uitschieters in analyses mee te kunnen nemen, zijn de uitschieters behandeld door de waardes in twee standaarddeviaties onder het gemiddelde te veranderen (Field, 2009). Echter, de verdeling bleef rechtsscheef waarna de variabelen zijn getransformeerd door middel van worteltransformaties. Na deze veranderingen was de verdeling nagenoeg normaalverdeeld. Inspectie van de variabelen toonde ook aan dat er sprake was van een plafondeffect op de variabele Nederlands taalbegrip voor eentaligen.

26,2% van de eentalige participanten scoorde de maximaal behaalbare punten (112) op de NCDI. In tabel 1 zijn de gemiddeldes en standaarddeviaties van de variabelen weergegeven.

Tabel 1

Gemiddelden en standaarddeviaties voor de variabelen (N=137)

	N	M	SD
1. Opvoeder-kindgesprekken	137	.02 ^a	.91
Eentaligen	107	.44 ^a	.38
Tweetaligen	30	-1.48 ^a	.60
2. Nederlands Taalbegrip	131	90.21	24.56
Eentaligen	103	97.38	18.51
Tweetaligen	28	63.82	26.32
3. SES	135	5.40	1.32
Eentaligen	107	5.66	1.16
Tweetaligen	28	4.43	1.45

Noot. ^a gemiddelde van z-scores

Voor de variabele opvoeder-kindgesprekken zijn de frequentievragen en de tijdvraag door middel van z-scores samengevoegd tot één hoofdvariabele. De antwoorden op de vragen correleerden onderling matig ($r = .26, p = .003$), maar na het toevoegen van de weging correleerden de vragen sterk ($r = .83, p < .001$). Hierbij is de frequentievraag ‘Praat eerste of tweede opvoeder met het kind over wat wel en niet mag, wat goed of slecht is?’ uiteindelijk niet meegenomen, vanwege het sterke plafondeffect bij deze vraag. 98.5% antwoordde op deze vraag namelijk met ‘Ja, dagelijks’, waardoor de resultaten niet goed differentieerden. Vervolgens zijn de z-score voor taalbegrip en de interactie-variabele tussen opvoeder-kindgesprekken en tweetaligheid aangemaakt, zodat de moderatie getoetst kon worden. De variabele taalbegrip telde 4,4% missende waarden, deze zijn niet meegenomen in de analyse waardoor de grootte van de steekproef $N = 131$ werd (waarvan 103 ééntaligen). Vervolgens is een correlatietoets uitgevoerd om de relatie tussen de hoofdvariabelen te toetsen. Er bleek sprake van een sterke positieve samenhang tussen Nederlands taalbegrip en opvoeder-kindgesprekken, $r = .57, p < .001$.

Moderatieanalyse

In de eerste stap van de multiële regressie-analyse is in model 1 de controlevariabele SES toegevoegd (zie Tabel 2). Hierbij is te zien dat SES matig positief gerelateerd is aan Nederlands taalbegrip. Dit betekent dat bij een hoger SES sprake is van beter Nederlands taalbegrip. In de tweede stap zijn de onafhankelijke variabelen opvoeder-kindgesprekken en tweetaligheid toegevoegd. Dit zorgde voor een significante matige toename van de verklaarde variantie. Ter toetsing van de hypothese dat meer gesprekken een beter Nederlands taalbegrip voorspelt voor beide groepen, werd gekeken naar de regressiecoëfficiënten van deze tweede stap in tabel 2. Er werd een significant positief matig verband gevonden tussen opvoeder-kindgesprekken en taalbegrip. Dit betekent dat een hogere mate van gesprekken tussen opvoeder en kind zorgt voor beter Nederlands taalbegrip, waardoor deze hypothese aangenomen wordt als er voor SES gecontroleerd wordt. Daarnaast is een aparte regressie-analyse uitgevoerd om te kijken of één- en tweetaligen verschillen op Nederlands taalbegrip (zie Tabel 3). Er werd een significant sterk negatief verband gevonden tussen tweetaligheid en taalbegrip. Dit wijst erop dat de verwachting klopt dat eentaligen beter scoren op Nederlands taalbegrip, ook als er voor SES gecontroleerd wordt.

Tabel 2

Stapsgewijze multiële regressie analyse van de voorspelling van SES, opvoeder-kindgesprekken en tweetaligheid op Nederlands taalbegrip, met ongestandaardiseerde (B) en gestandaardiseerde (β) regressie coëfficiënten.

Variabele	B [95% BI]	β	R ²
<i>Model 1</i>			.05*
SES	.06 [.01,.10]	.22*	
<i>Model 2</i>			.33*
SES	-.00 [-.04,.04]	-.02	
Opvoeder-kindgesprekken	.44 [.10,.79]	.38*	
Tweetaligheid	-.18 [-.43,.07]	-.22	
<i>Model 3</i>			.34
SES	-.00 [-.04,.04]	-.01	
Opvoeder-kindgesprekken	.19 [-.31,.68]	.16	
Tweetaligheid	-.90 [-1.93,.13]	-1.08	
Opvoeder-kindgesprekken*Tweetaligheid	.49 [-.19,1.18]	.69	

Noot. Model2 $\Delta R^2 = .28, p < .001$ Model3 $\Delta R^2 = .01, p = .16$ BI = betrouwbaarheidsinterval
* $p < .05$

Tabel 3

Multipiele regressie analyse van de voorspelling van tweetaligheid op Nederlands taalbegrip, met ongestandaardiseerde (B) en gestandaardiseerde (β) regressie coëfficiënten.

Variabele	B [95% BI]	β	R ²
Model			.30*
SES	.00 [-.04,.04]	.01	
Tweetaligheid	-.45 [-.58,-.32]	-.54*	

Noot. BI = betrouwbaarheidsinterval

* $p < .01$

Om de tweede hypothese dat het verband tussen opvoeder-kindgesprekken en Nederlands taalbegrip zwakker zou zijn voor de groep tweetaligen te controleren, is in de derde stap de interactie tussen opvoeder-kindgesprekken en tweetaligheid toegevoegd aan de regressieanalyse (zie Tabel 2). Deze toevoeging resulteerde niet in een significante toename van de verklaarde variantie. Het interactie-effect beïnvloedde het verband tussen opvoeder-kindgesprekken en Nederlands taalbegrip niet, waardoor deze hypothese verworpen wordt.

Zoals te zien in tabel 2 en tabel 3 komt de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt (β) van tweetaligheid onder de ondergrens van -1. Deegan (1978) heeft onderzoek gedaan naar deze uitzonderlijk waarden en stelt dat ondanks dat dit niet gebruikelijk is, deze waarden kunnen voorkomen. De voorspellers blijven daarbij betekenisvol en interpreteerbaar.

Discussie en conclusie

Het doel van huidig cross-sectioneel onderzoek was het effect bepalen van opvoeder-kindgesprekken op Nederlands taalbegrip, en bekijken of dit effect gemodereerd werd door tweetaligheid. Het onderzoek werd uitgevoerd bij Nederlandse, Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse tweejarige kinderen. Resultaten lieten volgens verwachting een significant positief matig verband zien tussen opvoeder-kindgesprekken en Nederlands taalbegrip voor tweejarige één- en tweetalige kinderen, als er voor SES gecontroleerd werd. Dit toont het belang aan van deze vorm van taalaanbod op de ontwikkeling van taalbegrip, zoals ook uit eerder onderzoek naar voren kwam (Hoff, 2006; Hoff & Naigles, 2002; Huttenlocher, Haight, Bryk, Seltzer, & Lyons, 1991; Place & Hoff, 2011; Rowe, 2012). Opvoeders zouden dus geregeld gesprekken moeten voeren ter stimulering van het taalbegrip van hun kind.

Daarnaast werd er tegen de verwachting in geen significant interactie-effect gevonden van tweetaligheid op het hoofdeffect. Dit betekent dat het effect tussen opvoeder-kindgesprekken en taalbegrip niet beïnvloed zou worden door tweetaligheid. Deze uitkomst zou te maken

kunnen hebben met het gegeven dat ouders van Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse kinderen, vaak over geen of een matige beheersing van de Nederlandse taal beschikken. Hierdoor zullen gesprekken die er tussen opvoeder en kind zijn hoogstwaarschijnlijk in de eerste taal gevoerd worden (en niet in het Nederlands). Deze kinderen krijgen dus mogelijk minder Nederlandse taalaanbod vanuit hun thuisomgeving. Het hoeft dus niet zo te zijn dat tweetalige kinderen minder profijt hebben van de opvoeder-kindgesprekken in het Nederlands dan eentalige kinderen. Dit is in lijn met de gevonden verbanden tussen opvoeder-kindgesprekken en taalbegrip (positief verband) en tussen tweetaligheid en taalbegrip (negatief verband). Daarnaast kan het ontbreken van een interactie-effect mogelijk te verklaren zijn door het plafondeffect op de variabele Nederlands taalbegrip voor de eentalige groep. Hierdoor kan het effect van opvoeder-kindgesprekken op Nederlands taalbegrip wellicht niet voorspeld worden met deze data. De score laat zien dat het grootste deel van de eentalige kinderen een zeer hoge score behaalt, waardoor er niet genoeg variantie is om het effect te voorspellen. Vervolgonderzoek is nodig, waarbij een ander instrument dan de N-CDI gebruikt moet worden, zodat van beide groepen het werkelijke taalbegripniveau getoond kan worden.

Er kunnen verschillende sterke punten van dit onderzoek benoemd worden. Zo is gebruik gemaakt van een betrouwbare vragenlijst. Verder is er volgens een ethisch verantwoorde werkwijze gewerkt, door eerst toestemming voor deelname aan consultatiebureaus te vragen en vervolgens ook aan ouders. De tweejarige leeftijdsgroep waar het onderzoek zich op richtte is daarnaast nog weinig onderzocht, waardoor het onderzoek een toegevoegde waarde heeft voor dit onderzoeksgebied.

Echter, dit onderzoek kent ook een aantal beperkingen. Ten eerste is het mogelijk dat door de weging van taal toe te passen op de variabele opvoeder-kindgesprekken, er in werkelijkheid twee keer tweetaligheid wordt meegenomen in de analyse. Door de weging konden tweetaligen een maximale score van 3,75 behalen voor deze variabele, in tegenstelling tot eentaligen (score van 5). Er kunnen vraagtekens geplaatst worden of deze weging niet te streng is en daardoor onvoldoende recht doet aan het aanbod dat tweetaligen in werkelijkheid krijgen. Zo schrijft Hoff-Ginsberg (1991) dat het vaak de hoogopgeleide groep betreft die veel taalaanbod geeft, en dit geldt ook voor hoogopgeleide tweetaligen. Hoogstwaarschijnlijk spreken alleen de opvoeders met een redelijke beheersing van de Nederlandse taal, Nederlands tegen hun kind. Het is mogelijk dat deze dataset niet voldoende hoogopgeleide tweetaligen bevat, waardoor er minder Nederlands wordt gesproken tegen deze tweetalige kinderen. Ten tweede zijn opvoeder-kindgesprekken en Nederlands taalbegrip enkel gemeten

door een rapportagelijst vanuit opvoeders, wat kan leiden tot een vertekend beeld. Gebruik maken van meerdere informanten, geeft over het algemeen een betrouwbaarder beeld van de resultaten (Smith, 2007).

Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Naar aanleiding van dit onderzoek kunnen een aantal aanbevelingen voor toekomstig onderzoek worden gegeven. Ten eerste lijken opvoeder-kindgesprekken en tweetaligheid een rol te spelen in Nederlands taalbegrip. In toekomstig onderzoek zouden deze rollen verder onderzocht moeten worden. Aangezien dit onderzoek een cross-sectioneel karakter heeft, is er sprake van een momentopname. Een longitudinaal onderzoek zal ook momentopnames meten, maar kan een betrouwbaarder beeld geven over de effecten van opvoeder-kindgesprekken over tijd. Hierdoor kan gekeken worden of er ook mogelijk meer gesprekken worden gevoerd met kinderen die over beter taalbegrip beschikken. Ten tweede moet een ander meetinstrument gebruikt worden om taalbegrip betrouwbaarder te meten voor beide groepen. Zoals al beschreven zal in nieuw onderzoek een andere manier van de weging toegepast moeten worden, zodat met zekerheid gezegd kan worden dat tweetaligen niet dubbel afgerekend worden op het spreken van een tweede taal. Verder zou er in volgend onderzoek ook gefocust kunnen worden op het effect van de kwaliteit van gesprekken op taalbegrip. Er moet sprake zijn van een bepaald beheersingsniveau van de Nederlandse taal bij opvoeders, voordat dit een zinvolle toevoeging heeft op de taalontwikkeling van het kind (Hoff, 2006; Place & Hoff, 2011). Opvoeders die de taal niet goed beheersen zouden een Nederlandse taal cursus kunnen doen of hun kinderen een aantal dagdelen in de week naar Nederlandse kinderopvang kunnen brengen. Tenslotte zal er gewerkt kunnen worden met een grotere onderzoeksgroep. Het kan zijn dat de grootte niet dekkend was voor het vinden van een moderatie-effect. Hierbij kan ook gedacht worden aan het uit elkaar halen van de Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse kinderen, om een beter beeld te krijgen van effecten voor de groepen afzonderlijk.

Conclusie

Huidig onderzoek richtte zich op het effect van opvoeder-kindgesprekken op Nederlands taalbegrip, gemodereerd door tweetaligheid. Opvoeder-kindgesprekken kunnen grote invloed hebben op de taalontwikkeling van kinderen. Hiermee wordt het belang benadrukt van vroegtijdige taalstimulering vanuit ouders. Het effect van deze taalstimulering voor tweetalige kinderen, zou in vervolgonderzoek beter onderzocht moeten worden. Bovenstaande suggesties bieden aanknopingspunten voor eventueel vervolgonderzoek.

Referentielijst

- Bialystok, E., & Feng, X. (2011). Language proficiency and its implications for monolingual and bilingual children. In A. Durgunoglu & C. Goldenberg (ed.), *Language and literacy development in bilingual settings* (p.121-138). New York: Guilford Press
- Blom, E., Küntay, A. C., Messer, M., Verhagen, J., & Leseman, P. (2014). The benefits of being bilingual: Working memory in bilingual Turkish–Dutch children. *Journal of Experimental Child Psychology*, *128*, 105-119. doi:10.1016/j.jecp.2014.06.007
- CBS (2012). *Jaarrapport integratie 2012*. Den Haag: Centraal Bureau voor Statistiek
- CBS (2014). *Jaarrapport integratie 2014*. Den Haag: Centraal Bureau voor Statistiek
- Deegan, J. Jr. (1978). On the occurrence of standardized regression coefficients greater than one. *Educational and Psychological Measurement*, *38*, 873-888.
doi:10.1177/001316447803800404
- Driessen, G., Slik, F. W. P. van der & Bot, K. de (2002). Home language and language proficiency: A large-scale longitudinal study in Dutch primary schools. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, *23*, 175–194.
doi:10.1080/01434630208666464
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publications Ltd.
- Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2005). *Uit elkaars buurt: De invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hoff, E. (2006). How social contexts support and shape language development. *Developmental Review* *26*, 55-88. doi:10.1016/j.dr.2005.11.002
- Hoff, E., & Naigles, L. (2002). How children use input to acquire a lexicon. *Child Development*, *73*, 418-433. doi:10.1111/1467-8624.00415
- Hoff-Ginsberg, E. (1991). Mother–child conversation in different social classes and communicative settings. *Child Development*, *62*, 782–796.
doi:10.1111/j.1467-8624.1991.tb01569.x
- Houwer, A. de (2007). Parental language input patterns and children’s bilingual use. *Psycholinguistics*, *28*, 411-424. doi:10.1017.S0142716407070221
- Huttenlocher, J., Haight, W., Bryk, A., Seltzer, M., & Lyons, T. (1991). Early vocabulary growth: Relation to language input and gender. *Developmental Psychology*, *27*, 236-248. doi:10.1037/0012-1649.27.2.236
- Leseman, P. P., & Jong, P. F. (1998). Home literacy: Opportunity, instruction, cooperation and social-emotional quality predicting early reading achievement. *Reading Research Quarterly*, *33*, 294-318. doi:10.1598/RRQ.33.3.3

- Leseman, P. & Oudgenoeg-Paz, O. (2015). *Valideringstudie Vragenlijst Ouders en Taalinput (VLOT)*. Ongepubliceerd onderzoeksvorstel. Afdeling Orthopedagogiek CMO, Universiteit Utrecht, Utrecht, Nederland.
- Leseman, P. P. M., Scheele, A. F., Messer, M. H., & Mayo, A. Y. (2009). Bilingual development in early childhood and the languages used at home: Competition for scarce resources? In I. Gogolin & U. Neumann (Eds.), *Streitfall Zweisprachigkeit – The bilingualism controversy* (pp. 289-316). Wiesbaden: VS-Verlag.
- Paradis, J., Emmerzael, K., & Sorenson Duncan, T. (2010). Assessment of English language learners: Using parent report on first language development. *Journal of Communication Disorders*, 43, 474-497. doi:10.1016/j.jcomdis.2010.01.002
- Place, S., & Hoff, E. (2011). Properties of dual language exposure that influence 2-year-old's bilingual proficiency. *Child Development*, 82, 1834-1849. doi:10.1111/j.1467-8624.2011.01660.x
- Ploeg, C. P. B., Van der Lanting, C. I., & Verkerk, P. H. (2007). Voor-en vroegschoolse educatie (VVE): Rol van de jeugdgezondheidszorg. Leiden: TNO
- Portocarrero, J. S., Burreight, R. G., & Donovan, P. J. (2007). Vocabulary and verbal fluency of bilingual and monolingual college students. *Archives of Clinical Neuropsychology*, 22, 415–422. doi:10.1016/j.acn.2007.01.015
- Rijksoverheid (2014). Taalachterstand peuters. Verkregen via <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taalachterstand/taalachterstandpeuters>
- Rowe, M. L. (2012). A longitudinal investigation of the role of quantity and quality of childdirected speech in vocabulary development. *Child Development*, 83, 1762-1774. doi:10.1111/j.1467-8624.2012.01805.x.
- Scheele, A. F., Leseman, P. P., & Mayo, A. Y. (2010). The home language environment of monolingual and bilingual children and their language proficiency. *Applied Psycholinguistics*, 31, 117-140. doi:10.1017/S0142716409990191
- Smith, S. R. (2007). Making sense of multiple informants in child and adolescent psychopathology: A guide for clinicians. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 25, 139-149. doi:10.1177/0734282906296233
- Unsworth, S. (2013). Assessing the role of current and cumulative exposure in simultaneous bilingual acquisition: The case of Dutch gender. *Bilingualism: Language and Cognition*, 16, 86-110. doi:10.1017/S1366728912000284
- Wit, G. de (2014). Taalachterstand onder jongeren in Utrecht: Een onderzoek naar de stand van zaken. Verkregen via <http://www.taaldoetmeer.nl/wordpress/wp->

content/uploads/201400710-Onderzoek-Taalachterstand-en-jongeren-in-Utrecht-DEFINITIEF-PDF-2.pdf

Wissink, I. B. (2006). *Parenting, friendship relations and adolescent functioning in different ethnic groups*. Amsterdam: Proefschrift SCO Kohnstamm Instituut.

Zink, I., & Lejaegere, M. (2002). *N-CDI's: korte vormen, Aanpassing en hernormering van de MacArthur Short Form Vocabulary Checklist van Fenson et al.* Leuven/Leusden: Acco.